

Yaşamaq yol getməkdir...
Dünyaya göz açan bəşər övladı-
İnsan bu yolu getməyə məhkum-
dur, məcburdur. Bu yolu hərə bir
cür gedir, qismətinə yazıldığı ki-
mi, özü kimi, məqsədinə uyğun,
bacardığı kimi... Allahın seçdiyi,
sevdiyi bəndəsi isə bu yolu bütün
çətinliklərinə, dolanbaclarına
rəğmən həmişə dimdik, heç kimo,
heç nəyə əyilmədən, alınacaq,
üzüağ, şərfəli, ləyaqətlə gedir,
böyük bir ömür yoluna bələdçilik
edərək özü ilə bərabər, ardınca
minləri, milyonları aparır...
Görkəmli ədəbiyyatşünas alim,
istedadlı tənqidçi, tanınmış ma-
arif xadimi, filologiya elmləri dok-
toru, professor Xəlid Əlimirzəyə-
vin ömür payına da belə bir yol
yazıldı. Onu yüksək idealları uğ-
runda mübarizəyə səslədi, müd-
riyyəti, mənəvi ucalığa apardı...
"Xəlid Əlimirzəyev xalqına xid-
mət, onun mənəvi varlığına daxil
olmaq üçün ən çətin yolu seçdi.
Bu ədəbiyyat yoludur".
N.Şəmsizadə

Xəlid Əlimirzəyev 1932-ci ildə Azərbaycanın dilbör guşələrindən biri olan Qəbələ rayonunun Qomarovcan kəndində anadan olmuşdur. 1947-ci ildə Mirzəbəyli kənd orta məktəbini bitirib həmin ildə Bakı Dövlət Texnikumuna qəbul olmuşdur. Lakin sonralar tədrisə başa düşmədi ki, dömrəyolu olmaq onun zövqünə və gələcək məramına uyğun bir peşə deyil. Onun uşaqlıqdan ədəbiyyata böyük həvəsi vardı, şeir, hekayə yazmaq arzusu ilə yaşayırdı. Ona görə də texnikumda oxuduğu illərdə gündəlik dərsləri ilə yanaşı, çoxlu bədii əsərlər oxuyar, tez-tez teatr tamaşalarına gedər, yeni nəşr olunan kitablarla maraqlanırdı. Məhz bu maraq və həvəsinə nəticəsində dördüncü kursda qəti olaraq belə bir qərarə gəlir ki, mütləq ixtisasını dəyişib ədəbiyyatçı olmalıdır.

1951-ci ildə texnikumu bitirdikdən sonra sənədlərini qəbul üçün Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə verir. Onun filologiya fakültəsinə qəbul olunmasının maraqlı tarixçəsi var. Qəbul imtahanlarına bir neçə gün qalmış məlum olur ki, rektor nədənsə sənədlərə qol çəkməyib. O vaxt Universitetin rektoru Azərbaycanın görkəmli ziyallılarından olan Cəfər Xəndan Hacıyev, imtahan komissiyasının sədri isə tanınmış riyaziyyatçı alim Qoşqar Əhmədov idi. Qoşqar müəllimlə birlikdə rektorun qəbulunda olanların qəbulu üçün qərar verən sənədlərini göstərib ona qiymətlərə texnikumu bitirdiyini, dömrəyoluğun şərfəli bir peşə olduğunu, ixtisasını bu sahədə daha da artırıb gözəl bir mütəxəssis olma biləcəyini təkidlə söyləyəndə, gənc tələbə inadından dönmür. Rektorun otağına olan, baş verənləri diqqətlə izləyən yazıçı Mir Cəlal Paşayev də ilk dəfə gördüyü gənc dostak olur. Suallar verərək bilyinə, qabiliyyətinə bir qədər bələd olduğundan sonra əminliklə deyir:

- Sənə yerinə olsan, onu elə buradaca əmr verib Universitetə qəbul edərdim.

- Yox, olmaz. İxtiyarın yoxdur. Qoy getsin, qayda-qanunla, halal imtahanını versin, qəbul olunsun.

- Nə olar, qoy elə olsun - deyir Mir Cəlal müəllim həmsöhbəti ilə razılıq və özünü gənc tələbəyə tutaraq xeyir-dua verir:

- Qoşqar oğlana oxsaydınsan, əminəm ki, imtahanları yaxşı verəcəksən. Get, sona uğurlar olsun.

Mir Cəlal müəllimin bu əvəzsiz xeyrixahlığı, həqiqətən də, Xəlid Əlimirzəyevin gələ-

Mənəvi ucalıq

Rəfayət Xəlid qızı

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

cəyinə uğurlu bir yol açır. O, qəbul imtahanlarını müvəffəqiyyətlə verərək filologiya fakültəsinin tələbəsi olur: "Universitetə daxil olduğum gündən Mir Cəlal müəllimlə münasibətlərim tələbə-müəllim çərçivəsində davam edirdi. O, mənə harada görse, hal-həlal tutur, ümumi vəziyyətimlə, dərslərimlə maraqlanırdı. Hiss edirdim ki, onun mənə qarşı xüsusi bir rəğbət var. Şükürlər olsun ki, bu rəğbət üstündən illər keçdikcə daha da böyüdü, əsl dostluğa, ata-oğul münasibətinə çevrildi və mənim üçün gələcək həyat yollarında mənəvi dayaq və arxa oldu. Mən sonralar onu da başa düşdüm ki, Tanrı mənə yaradandan tələyəm Mir Cəlal müəllim adlı xilaskar bir insanın adını yazıb".

Dərs dediyi bütün tələbələrini kimi, Xəlid Əlimirzəyevin də özünə ideal sandığı ustadı, yüksək elmi-nəzəri biliyin, müdriyyətin, alicənablığın, təmiz və saf mənəviyyətin, xeyir-xahlığın, sadəliyin sahibi olan Mir Cəlal Paşayev onun beş il müəllimi, diplom və elmi işlərinin (namizədlik və doktorluq) rəhbəri olmuşdur. Ömrünün sonuna qədər atalığı qayğısını, dostluğunu əsirgəməmiş, Xəlid Əlimirzəyevin bir alim, müstəqil şəxsiyyət,

müəssisələrindəki ab-havayı öyrənmək üçün etibarlı mənbədir. "Mənəvi bərc" yüksək mədəni-axlaqi dəyərləri qoruyub saxlamaq, gələcək nəsillərə olduğu kimi çatdırmaq, insana öz mənəvi bərci qarşısında cavabdehlik aşılamaq baxımından da dəyərli əsərdir. Onu da qeyd edək ki, 2014-cü ildə müəllif əsər üzərində yenidən işləyərək onu genişləndirmiş, Mir Cəlal müəllimlə bağlı maraqlı epizodlar, xatirələrə zənginləşdirərək çap etdirmişdir.

Xəlid Əlimirzəyev Mikayıl Rəfil, Həmid Araslı, Əli Sultani, Mir Cəlal Paşayev, Feyzulla Qasımzadə, Cəfər Xəndan Hacıyev, Məmməd Arif, Məmməd Cəfər Cəfərov, Cəfər Cəfərov, Məmmədhiyev Təhməsin, Hidayət Əfəndiyev, Muxtar Hüseynzadə, Məmmədada Şirəliyev, Səlim Cəfərov, Hədi Mirzəzadə kimi müəllimlərdən dərs almışdır. 1956-cı ildə o, Universiteti bitirdikdən sonra Qəbələ rayonunda pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, Qomarovcan, Hacıallı kənd orta məktəblərində müəllim, tədris hissə müdiri vəzifəsində çalışmışdır. Xəlid Əlimirzəyev pedaqoji fəaliyyəti dövründə də sevdiyi məşğuliyyətdən, elmdən, sənətdən, yazıb-yaratmaqdan ayrı düşmür. Elmə olan böyük həvəsi, marağı, müəllimlərinin, xüsusilə diplom rəhbəri Mir Cəlal Paşayevin tövsiyəsi ilə Ba-

diyi kafedraya cəlb etdiyi gənclərlik və qabiliyyətinə bələd olduğu, güvəndiyi tələbələr içərisində Xəlid Əlimirzəyevə bərabər növbəti Universitetdə, respublika miqyasında peşəkər müəllim, müasir düşüncəli alim kimi tanınan, həmlikləri arasında nüfuz və hörmət sahibinə çevrilən Fəridun Hüseynov, İlayət Bəktəşi, Təhsin Müəllimov, Cəlal Abdullayev, Abdulla Abbasov, Qara Namazov və başqaları vardı. Bu alimlər öz müəllimlərinin layiqli davamçıları, Azərbaycan ədəbiyyatının ədəbi-bədii və tarixi-nəzəri proseslərini araşdırma sahəsində böyük, əvəzsiz xidmətləri olan Mir Cəlal elmi-nəzəri məktəbinin görkəmli nümayəndələri olmuşlar.

Xəlid Əlimirzəyev eyni zamanda filologiya elmi sahəsində yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanmasında mühüm xidmətlər göstərmiş, elmin çətin yollarında irəliləyən gənc tədqiqatçıların olından tutaraq onlara arxa, dayaq

Həyat sübut etdi ki,
Mir Cəlal müəllim öz
sevimli tələbəsinə
inanmaqda haqlı imiş.

azad, demokratik fikirlərini bir ziyalı kimi yetişməsinə, milli mənəviyyətinin formalaşmasına əvəzsiz xidmətləri olmuşdur. Mir Cəlal müəllimin əziz xatirəsinə əbədiləşdirmək, uestadi qarşısındakı mənəvi borcunu yerinə yetirmək məqsədilə Xəlid müəllim onun haqqında xatirələrini 2006-cı ildə çap olunmuş "Mənəvi bərc" kitabında qələmə almışdır: "Hamımızın bizi böyüdüb boya-başa çatdıran valideynlərimizin - ata-anamızın, xüsusilə gəncimizə işiq, əlimizə cıraç verən müəllimlərimizin qarşısında çoxlu mənəvi borcumuz var. Bu cəhətdən tələyəm əvəzsiz rol oynadı. Mir Cəlal müəllimin qarşısında mənəvi borcum daha böyükdür. Yaşa döldüqədənə döndənmə fikirləşmişəm və belə qərara gəlmişəm ki, mənəvi borcu az-çox döndənmədən dünyadan getməyə ixtiyarım yoxdur. Hərgah mən bu işi vaxtında görməmişəm, həm bu dünyada, həm də axirətdə Mir Cəlal müəllimin işiqli ruh qarşısında həmişəlik xocalatı qalacam".

Böyük ədib və alimin anadan olmasının 100 illiyi ərəfəsində yazılmış "Mənəvi bərc" (Mir Cəlal haqqında xatirələr) kitabı Mir Cəlal Paşayevini bir alim, yazıçı, müəllim, icamətə xadim, böyük vətəndaş, eyni zamanda işiqli bir insan kimi yaxından tanımaq, həm də ölənin 60-70-ci illərində ölkənin ali təhsil

kiyə qayıdır, Universitetin filologiya fakültəsinin aspiranturasına daxil olur. Mir Cəlal müəllimin təklifi ilə "Mirzə Cəlalın ədəbi-tənqidçi görüşləri" adlı elmi işi üzərində işləyir. Bu mövzu üzrə namizədlik dissertasiyasını vaxtından bir il əvvəl uğurla müdafiə edib "Azərbaycan dili və onun tədrisi metodikası" kafedrasında rus bilmələri Azərbaycan dili-fonni tədris edir, bir qədər sonra isə "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kafedrasına müəllim təyin edilir.

1961-ci ildən bir kafedrada pedaqoji fəaliyyəte başlayan Xəlid müəllim 50 ildən artıq "XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı"ndan, "Ədəbiyyatşünaslığa giriş" və "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi"ndən dərs demiş, tələbələr tərəfindən həmişə rəğbətlə qarşılanan maraqlı müəhazirələr oxumuşdur. Mühazirələrinin maraq və rəğbətə qarşılanmasının başlıca səbəbi onun son dərəcə bacarıqlı tərsiyəli müəllim olmaqla yanaşı, dərin savadı, yüksək elmi-nəzəri səviyyəsi, gözəl nəqliyyət qabiliyyəti, aydın özəmətli sosi, alicənab, humanist təbiəti, tədris etdiyi mövzunu bütün incəliklərinə qədər tələbələrə çatdırmaq məharəti idi. Həyat sübut etdi ki, Mir Cəlal müəllim öz sevimli tələbəsinə inanmaqda haqlı imiş. Mir Cəlal Paşayevin 1960-1970-ci illərdə rəhbərlik et-

miş, düzgün istiqamət verməmişdir. "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kafedrasının aspirant və doktorantı olan onlara ədəbiyyatşünasın yetişməsinə Xəlid müəllimin rolu əvəzsizdir. Tosadufi deyil ki, peşəkər müəllim, Azərbaycan təhsilinin problemlərinə yazıqdan bələd bir pedaqog kimi Xəlid Əlimirzəyev daha yüksək vəzifəyə layiq görülmüşdür. O, 1992-1993-cü illərdə Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin birinci müavini vəzifəsində çalışmışdır.

Xəlid Əlimirzəyev Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinin tədqiqi, ədəbi tənqidimizin inkişafı sahəsində böyük töhfələr vermişdir. "O, öz dövründə böyük, həm Mir Cəlal müəllimin sağlığında rəhbərlik etdiyi, həm də onun cismani yoxluğundan sonra adını daşıyan "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi" kafedrasının yüksək elmi-nəzəri səviyyəsinin qorunub saxlanılmasına əvəzsiz xidmətləri olmuşdur". (A.Nəbiyev) Gənc tədqiqat dairəsi, müstəqil mövqeyi, özünəməxsus üslubu ilə seçilən alim klassik və müasir ədəbiyyatımızın ədəbi-nəzəri problemlərini, bütünlüklə ədəbiyyatşünaslığın və incəsənətin müxtəlif məsələlərinə dair 300-dən artıq elmi məqalənin, 350-dən çox publisistik yazının, 20-dən çox

Xalid Əlimirzəyevin yaradıcılığında elmi təfəkkürlə bədii təfəkkür qoşa qanad kimi yanaşı olmuş, biri digərini ardıcıl şəkildə tamamlamışdır. O, hələ gənc yaşlarından bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, dərin həyatı müşahidələrin məhsulu olan povest, hekayə və dram əsərləri yazmışdır.

geniş həcmli monoqrafiya, kitab, dərslik və dərs vəsaitinin müəllifidir.

Ədəbiyyatımızın, ədəbi-nəzəri fikir tariximizin elə bir dövrü, sənətkarı, elə bir sahəsi yoxdur ki, Xalid müəllim ona öz münasibətini bildirməsin. Tanınmış tənqidçi Vaqif Yusiflinin yazdığı kimi: "Xalid Əlimirzəyevin altmış ilə yaxın elmi yaradıcılığı və ədəbi-tənqidi fəaliyyəti və ədəbiyyat tarixçisi və nəzəriyyəçisi kimi gördüyü işlər o qədər zəngin və çoxcəhətli-dir ki, doğrusu, hansı məqamı üz tutmağı müəyyənləşdirə bilmirsən".

Xalid Əlimirzəyevin elmi yaradıcılığının əsas mərhələsini C.Məmmədquluzadə irsinin öyrənilməsi, tədqiq və təhlili ilə bağlıdır. O, ömrünün böyük bir hissəsini bu nəhəng sənətkara həsr etmişdir. 1972-ci ildə "Cəlil Məmmədquluzadənin dramaturgiyası" adlı doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Mirzə Cəlil irsinin ən yaxşı tədqiqatçıları olan görkəmli alimlər Mirzə İbrahimov, Mir Cəlil, Abbas Zamanov və başqaları bu tədqiqat işi haqqında maraqlı fikirlər söyləmişlər. M.İbrahimov dövrü mətbuatda çap olunmuş "Realist dramaturgiya və onun tədqiqi" adlı məqaləsində yazırdı: "Hər bir elmi əsərin, adı bir məqalənin də qiyməti və əhəmiyyəti yalnız bundadır ki, nəzərdən keçirdiyi obyekt barədə yeni fikir söyləsin, ona daha dərinləndirən nəzər salsın. Bu cəhətdən Xalid Əlimirzəyevin tədqiqatı diqqətəlayiqdir və Cəlil Məmmədquluzadənin dramaturgiyasını öyrənməkdə irəliyə doğru bir addımdır. X.Əlimirzəyevin əsəri yazıcının dramaturgiyasını geniş planda və küll halında tədqiq edən ilk elmi əsərdir". Doğru olaraq, X.Əlimirzəyevin Mirzə Cəlillə bağlı tədqiqatları Mirzəcəlalşünaslıqda M.İbrahimov və Mir Cəladan sonra ikinci mərhələ hesab olunur.

Müstəqillik dövründə qələmə aldığı "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanında şəxsiyyət və cəmiyyət problemi", "Nizami Gəncəvinin insan konsepsiyası" əsərlərində qədim dövr Azərbaycan ədəbiyyatının şah əsərləri olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı və Nizami yaradıcılığının bədii siqləti, məziyyətləri təhlil olunmaqla yanaşı, dövlətçilik tarixi, ənənələri, milli-mənəvi dəyərlər, insan və cəmiyyət problemləri araşdırılır. Nizamişünaslığa böyük bir töhfə sayılan "Nizami Gəncəvinin insan konsepsiyası" monoqrafiyası Xalid müəllimin Nizami irsinə dərinləndirən bələdiyyinin, tükənməz sevgisinin göstəricisidir.

Xalid Əlimirzəyevin nəzəriyyəçi alim kimi qələmə aldığı "Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri

ri əsasları" adlı dərsliyi ali məktəblərin filologiya fakültəsinin tələbələri, müəllimlər, bu sahə ilə məşğul olan mütəxəssislər üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərslik ədəbiyyatşünaslıq elmini yeni və nəzəri cəhətdən fərqli yanaşmalarla zənginləşdirmişdir. "Ədəbiyyatşünaslığın elmi-nəzəri əsasları" kitabı elmi ictimaiyyət tərəfindən Mikayıl Rəfilinin, Cəfər Xəndanın və Mir Cəlalın "Ədəbiyyat nəzəriyyəsi" dərsliklərindən sonra nəşr olunan tədris vəsaitləri içərisində ən sanballısı kimi qiymətləndirilmişdir.

Xalid Əlimirzəyevin yaradıcılığında elmi təfəkkürlə bədii təfəkkür qoşa qanad kimi yanaşı olmuş, biri digərini ardıcıl şəkildə tamamlamışdır. O, hələ gənc yaşlarından bədii yaradıcılıqla məşğul olmuş, dərin həyatı müşahidələrin məhsulu olan povest, hekayə və dram əsərləri yazmışdır. 2008-ci ildə nəşr edilmiş "Bələdçi" adlı kitabda onun dövrün zəngin mənəvi-psixoloji mənzərəsini özündə əks etdirən, günümüz üçün aktuallığını itirməyən əsərləri toplanmışdır. Müəllifin dram əsərlərindən "Səadət sorasında" Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrında, "Daşa dönmüş ürəklər" isə Bakı Bələdiyyə Teatrının repertuarında tamaşaya qoyulmuş və tamaşaçılar tərəfindən böyük maraqla qarşılanmışdır.

Xalid Əlimirzəyevin bədii əsərlərdən ibarət daha bir kitabı 2015-ci ildə çapdan çıxmışdır. "Qarabağ harayı və ruhların üsyanı" adlı kitabda Xalid müəllimin son illərdə yazdığı "Qarabağ harayı və ruhların üsyanı", "Ümid çırağı", "Ax namərd dünya", "Kimdür müqəssir", "Millətə sözüm var" və s. kimi əsərlər toplanmışdır. Kitab Qarabağ həsrəti ilə dünyasını dəyişmiş vətənpərvər ziyalıların müqəddəs xatirəsinə itihaf olmuşdur.

Xalid Əlimirzəyev də respublikamızın digər vətənpərvər ziyalıları kimi Qarabağ savaşının başladığı çətin günlərdə döyüşlər gedən bir sıra şəhər və kəndlərdə, Şuşada, Xocalıda, Malibəylidə, Kərkicahanda olmuş, xalqın dərini öyrənmiş, mövcud problemlərin həllinə çalışmışdır.

Əqidə dostlarının, həmkarlarının, elm ziyası bəxş etdiyi tələbələrindən, övladlarının, nəvələrinin, nəticələrinin ruhu qarşısında təmənənəsiz, böyük sevgi ilə bəxş əyə biləcəyi İnsan! Əziz Xalid müəllim, nə qədər ki, qədərbilən Azərbaycan xalqı var, sizin vətən və millət yolunda gördüyünüz işlər, əməllər, ədəbiyyatşünaslıq elminə, maarif və mədəniyyətimizə verdiyiniz dəyərli töhfələr həmişə yaşayacaqdır.